

Richtlijn Veilig en gezond werken

Netwerk Groene Bureaus

Versie: 25 januari 2016

Inhoud

	Introductie
A.	Veiligheidsprotocol
B.	Checklist met risico's en maatregelen
C.	Achtergronddocument

Introductie

Risico's bij veldwerk

Veldonderzoek omvat veel aspecten, waarvan een aantal risicodragend is. Voorbeelden daarvan zijn inspecties van slooppanden, bemonstering van watergangen, werkzaamheden langs wegen en spoorlijnen, nachtelijk vleermuisonderzoek in wijken met sociale risico's en ecologische begeleiding op bouwplaatsen.

Wanneer calamiteiten tijdens veldwerk heeft plaatsgevonden, heeft achteraf iedereen wel in de gaten welke maatregelen je had moeten nemen om dat te voorkomen. Je krijgt niet voor niets vragen als: Waarom had je geen kleding tegen teken aan? Heb je niet gecontroleerd of de buitenboordmotor goed vast zat? Was het wel zo slim om zonder lamp op die zwakke zolder te gaan lopen? Had je een telefoon met een lege batterij? Die confronterende vragen en 'achterafkennis' zijn zeker bruikbaar, maar alleen wanneer dat wordt vertaald naar de veiligheidshandelingen die je vooraf moet nemen. Daarom moet je vooraf een juiste inschatting van risico's maken en je veldwerk goed voorbereiden.

Eigen verantwoordelijkheid

Je bent altijd zelf verantwoordelijk voor de zorg om je werk veilig te kunnen uitvoeren. Op een van de ingenieursbureaus hangen spiegels waarop met grote letters staat: 'Deze persoon is verantwoordelijk voor jouw veiligheid'. Terecht. Deze veiligheidsrichtlijn van het Netwerk Groene Bureaus helpt je daarbij.

Richtlijn 'Veilig en gezond werken'

Het doel van de Richtlijn is het bevorderen van je eigen veiligheid tijdens alle werkzaamheden die door onderzoeks- en adviesbureaus worden uitgevoerd. De richtlijn is opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus (NGB) en is bestemd voor alle leden. Van de NGB-leden wordt verwacht dat de Richtlijn 'Veilig en gezond werken' toepassing vindt bij alle activiteiten die deel uitmaken van het veldwerk. Het gebruik van de richtlijn is voorgeschreven in de gedragscode van het Netwerk Groene Bureaus.

De richtlijn bestaat uit de volgende drie onderdelen die hieronder zijn opgenomen:

- A. Veiligheidsprotocol
- B. Checklist met risico's en maatregelen
- C. Achtergronddocument

A. Veiligheidsprotocol

Er wordt van uitgegaan dat de leden het Veiligheidsprotocol uitvoeren. Dit protocol bestaat uit de volgende stappen:

1. Bespreek de veiligheid in een zo vroeg mogelijk stadium van een project. Dat moet al tijdens de offertefase, zowel intern als met de opdrachtgever. Informeer naar risicovolle omstandigheden en bekijk of er extra veiligheidsmaatregelen nodig zijn. Gebruik de Checklist (B), want dat geeft een overzicht van de belangrijkste veiligheidsaspecten betreffende veldwerk.
2. Maak een risicoafweging, maak risico's inzichtelijk.
3. Wanneer de risicoafweging hiertoe aanleiding geeft, stel dan een plan 'Veiligheid en gezondheid' op voor dat project. Daarin staat een beschrijving van de risico's en de maatregelen die nodig zijn om veilig te werken. Gebruik het Achtergronddocument (C) voor nadere toelichting van de betreffende onderwerpen.
4. Registreer en evalueer eventuele ongevallen en bijna-ongevallen. Dat is van belang voor je eigen organisatie, maar uiteraard ook voor alle NGB-leden. Geef (bijna)ongevallen door aan het NGB via www.netwerkgroenebureaus.nl/meldpuntveiligheid.

B. Checklist met risico's en maatregelen

De basis van de Richtlijn 'Veilig en gezond werken' is de Checklist. Die heb je nodig bij het toepassen van het Veiligheidsprotocol (A), dus voorafgaand aan (de offerte voor) je veldwerk. Het biedt een overzicht van de veiligheidsaspecten die voor dat veldwerk van belang zijn. Dit verkleint de kans dat je iets vergeet bij je voorbereiding.

Er is in deze checklist een prioritering toegepast, die is aangeduid met de termen 'Bindend', 'Leidend' en 'Advies':

- **'Bindend'**: Dat moet je dus altijd doen. Er zijn twee vormen van bindend onderscheiden: procesmatig bindend en overig bindend. Procesmatig bindend staat bij onderwerpen die te maken hebben met procesmatige aspecten van je werk, waarin veiligheid en gezondheid aan de orde moeten komen. NGB-leden worden geacht om bij projectoverleg en de voorbereiding van het veldwerk altijd gebruik te maken van de Richtlijn 'Veilig en gezond werken'. Overig bindend staat bij maatregelen die veelal wettelijk verplicht zijn maar waar ondanks de wettelijke verplichting in de checklist aandacht voor gevraagd worden. In een enkel geval staat het bij een maatregel waar de brancheorganisatie de verplichting heeft om het goed te regelen.
- **'Leidend'**: deze maatregelen dienen in principe opgevolgd te worden. Er kunnen omstandigheden zijn waardoor de betreffende maatregel niet genomen kan worden, maar dan dient dit onderbouwd te worden. De onderbouwing dient op projectniveau vastgelegd te worden wanneer het alleen over dat betreffende project gaat. Het kan ook nodig zijn om die onderbouwing binnen het bureau (dus organisatiegebonden) vast te leggen.
- **'Advies'**: deze veiligheidsmaatregelen moeten afhankelijk van de situatie worden toegepast. Het zijn belangrijke tips die je op moet volgen wanneer ze van toepassing (kunnen) zijn op je werksituatie.

De onderwerpen van de Checklist (B) zijn nader uitgewerkt in het achtergronddocument (C). Je vindt daar extra informatie en aanwijzingen, verdeeld over zes hoofdstukken.

Onderwerp	Activiteit	Risico	Maatregel	Uitvoering p = procesmatig bindend o = overig bindend l = leidend a = advies
VEILIGHEIDSPROTOCOL				
PROCES				
V&G bespreken in (pre) offerte fase / bij startoverleg	alle	(onvoorziene) veiligheidsrisico's en/of extra veiligheidsmaatregelen nodig	- van tevoren informeren naar risicovolle omstandigheden	p
Risico afweging	alle	onnodige risico's	- inzichtelijk maken van risico's, intern overleg en overleg met opdrachtgever	p
Opstellen Veiligheidsplan per project	alle	onverwachte veiligheidsproblemen	- indien V&G bespreking en risicoafweging hier aanleiding toe geeft: maak beschrijving risico's en maatregelen	p
Evaluatie veiligheid	alle	ongelukken of (herhaling van) bijna-ongelukken	- registratie en evaluatie van bijna-ongelukken	p
	alle	ongelukken of bijna-ongelukken	- doorgeven van resultaten van de evaluatie van bijna-ongelukken ter verbetering van het veiligheidsprotocol	l
CHECKLIST				
ALGEMEEN				
Traceerbaarheid / bereikbaarheid (3.1)	extern	traceerbaarheid	- registratie verblijfplaats incl. begin- en eindtijd	l
	extern	bereikbaarheid bij pech / in noodgeval / onvoorziene problemen / gevaar	- GSM mee;	l
Weersomstandigheden (3.2)	veldwerk (zon)	zonnesteek / huidkanker	- draag hoed of pet - draag bedekkende kleding - gebruik zonnebrandcreme met hoge beschermingsfactor - neem voldoende drinken mee	a
	veldwerk (onweer)	electrocutie (inslag)	- zoek dekking als onweer <drie km (10 sec) in stenen gebouw, auto, kajuit, onder grote bruggen of viaducten - bij afwezigheid dekking: vermijd hoge punten in de omgeving, bewaar onderlinge afstand van min. 3m, maak je klein in hurkzit, blijf uit de buurt van metalen voorwerpen, zoek met een open boot zo snel mogelijk de vaste wal op.	a
Reizen (3.3)	veldwerk (regen) autorijden voor veldwerk (avond-, nacht- en ochtendbezoeken)	gladheid ongelukken door vermoeidheid	- werkzaamheden stoppen - tijdig rustpauze inlassen - overnachting regelen	a a
	vervoer met auto	onverwachte weersomstandigheden: gladheid / mist / storm	- regelmatig checken van weersverwachting / waarschuwingen	a
	vervoer van materieel	gevaar door niet goed plaatsen en borgen lading	- controleer lading op mogelijkheid van verschuiven of loskomen	a
Besmetting ziektes / infectie / vergiftiging / allergische reactie (terrestrisch) (3.4)	veldwerk algemeen	besmetting met tetanus / Q-koorts / ziekte van Weil / Vossenlintworm / Hantavirus	- informeer vooraf naar risico's - voorkom besmetting door gebruik van PBM / DEET / inenting (indien mogelijk) - handen wassen en/of desinfecteren - geen laaghangend fruit eten - let op symptomen, ga tijdig naar (huis)arts	l
	veldwerk algemeen	besmetting Lyme	- voorkom besmetting door gebruik van PBM (teekwerende broek, shirt) en/of DEET, draag broekspijpen in sokken en laarzen - controleer tijdens en na het veldwerk op teken, verwijder teken zo snel mogelijk, let op symptomen, ga tijdig naar (huis)arts	l
	veldwerk door zwangere vrouwen hanteren vleermuizen	besmetting toxoplasmosis besmetting Rabiës	- vermijd risicovolle werkzaamheden - werk met handschoenen aan - dragen van handschoenen - inenting tegen rabiës - werk met 2 personen - let op symptomen / ga tijdig naar (huis)arts	l l
	hanteren overige zoogdieren / amfibieën / reptielen	besmetting Rabiës /vossenlintworm/ tularemie/ etc.	- dragen van handschoenen - inenting tegen rabiës - werk met 2 personen - handen desinfecteren na hanteren - let op symptomen / ga tijdig naar (huis)arts	l
Besmetting ziektes / infectie / vergiftiging / allergische reactie (aquatisch) (3.4)	veldwerk algemeen	besmetting met ziekte Weil / besmetting met botulisme / infectie met zwemmersjeuk / vergiftiging door toxische blauwalgen	- informeer vooraf naar risico's - voorkom besmetting door gebruik van PBM / DEET / inenting (indien mogelijk) / handen wassen en/of desinfecteren - let op symptomen / ga tijdig naar (huis)arts	l
EHBO middelen (3.5)	extern	verwonding	- EHBO-doos in de auto - basismateriaal in tas/rugzak (folie, pleisters, tape, snelverband)	l

Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) (3.6)	veldwerk	divers	- zorg voor gebruik van de juiste PBM passend bij de situatie	l
Toestemming / vergunning / ontheffing	extern	van terrein gestuurd worden / onenigheid met terreineigenaar / proces verbaal	- vooraf overleg, toestemming vragen voor betreding - draag persoonlijke en bedrijfslegitimatie bij je - draag vergunningen/ontheffingen, bewijs dat je in opdracht handelt bij je	l
WERKLOCATIE				
Langs en op het water (4.1)	veldwerk	te water raken, onderkoeling, verdrinking	- dragen van reddingsvest zeker vanaf 2/3 van regen/zeilkleding aan (laarzen, broek en jas) - met 2 personen werken - zwemdiploma - gebruik wetsuit of waadpakken - cursus waadpakken - cursus te water raking	a
		besmetting / infectie	- PBM passend bij de situatie - handen wassen / ontsmetten	a
In het water (4.1)	duiken	ongelukken	- wet- en regelgeving opvolgen	o
	bemonsteren (bijv. macrofauna in rivieren)	verdrinking	- werken met 2 personen - cursus te water raken - dragen reddingsvest bij harde stroming - bij steile oevers gebruik touw waarlangs je omhoog kunt klimmen	l
Langs het spoor (4.2)	veldwerk	aangerezen worden, meegezogen worden met de trein	- verboden terrein, dus vooraf toegang regelen, regels in ontheffing opvolgen	o
		aangerezen worden, meegezogen worden met de trein	- inzet veiligheidsman - zo mogelijk tegen rijrichting van de trein in werken	a
		elektrocute	- gebruik geen lange hulpmiddelen (ladders, peilstokken, schepnetten, etc.) - zo mogelijk tegen de rijrichting inwerken	a
Langs wegen (4.3)	Veldwerk langs wegen	aanrijding	- wees verdacht op onverwachte acties weggebruikers (toeteren, vlak langs rijden)	a
	veldwerk langs rijkswegen	aanrijding	- verboden terrein, dus vooraf toegang vragen, regels in ontheffing opvolgen - voer maatregelen uit conform CROW 96 a/b	o
	veldwerk langs overige wegen	aanrijding	- cursus "werken langs de weg" volgen - draag signalerende/reflecterende kleding (ook je rugzak daarvan voorzien) - maak gebruik van afzetmateriaal, zoals pionnen of lichtsignalen (in overleg met wegbeheerder)	a
Op bouwplaatsen (4.4)	onderzoek / advisering	divers	- vooraf overleg over risico's en verantwoordelijkheden / regels van de bouwplaats opvolgen - uitwisseling telefoonnummers met opzichter, veiligheidsman en/of BHV	o
		verwonding door machines	- blijf uit de buurt van machines waarmee op de bouwplaats gewerkt wordt - indien passeren binnen de draaicirkel van een machine noodzakelijk is, zoek oogcontact en zorg dat de machinist op de hoogte is van je aanwezigheid en acties	a
		verwonding door vallen/struikelen	- uitkijken waar je loopt, houd je aan de looppaden - klim niet zonder uitdrukkelijke toestemming op ladders en steigers	a
		gezondheidsrisico door stof	- gebruik mondkap	a
		gezondheidsrisico door asbest	- vooraf vragen naar aanwezigheid van asbest - bij vermoeden van aanwezigheid van asbest en risicovolle werkzaamheden, ook door derden, werkzaamheden stoppen tot risico op besmetting geweken is	l
		gehoorbeschadiging door geluid	- gebruik gehoorsbescherming - houd voldoende afstand tot geluidsbron	a
	aansturen aannemer	letsel door vallend materiaal, onverwacht acties van aannemer en onbekendheid met werking van materieel	- vooraf overleg en instructies over werkzaamheden, werklocaties en materieel	l
	aansturen graafmachinist (werken in draaicirkel)	letsel door geraakt worden door giek	- vooraf overleg en instructies over werkzaamheden en werklocaties - zorg altijd voor oogcontact met bestuurder/machinist, ook bij passeren - blijf aan de goede kant van de giek - niet onnodig binnen de draaicirkel komen	l
	betreden ontgravingsput	letsel door van het talud te glijden	- overleg vooraf met opzichter over veilige toegang / uitgang - maak gebruik van de juiste toegang tot de ontgraving	a

	werken in ontgravingsput	letsel of verstikking	- overleg en instructie opzichter / machinist vooraf aan werkzaamheden - bepaal vooraf toegangsroute en vluchtroute	a	
In stedelijk gebied (4.5)	werken bij ontgravingsput algemeen	In put vallen	- houd afstand tot de ontgraving - zorg voor een vluchtroute	a	
		aanrijding	- stop en let op bij elke kruising met weg of fietspad	a	
	veldwerk onder sociaal onveilige omstandigheden	bedreigingen en/of geweld	- informeer wijkagent - spreek buurtbewoners aan - werk niet alleen - wees alert - ga confrontaties uit de weg	a	
Sociaal onveilige situaties (4.6)	extern	frustratie / agressie derden	- conflict vermijden - deëscalerend handelen - aangifte doen	a	
	extern	intimidatie vrouwen: discriminerende opmerkingen	- specifieke aandacht voor extra risico's voor vrouwen door locatie, omgeving, tijdstip, etc. - gebruik persoonlijk draagbaar veiligheidsalarm	l	
	extern	agressie (vrouwen: aanranding verkrachting / mannen: geweld)	- specifieke aandacht voor extra risico's voor vrouwen of mannen door locatie, omgeving, tijdstip, etc. - gebruik persoonlijk draagbaar veiligheidsalarm	l	
In natuurgebieden (4.7)	veldwerk	besmetting, zoals toxoplasmose (risico voor zwangere vrouwen)	- vermijd risicovolle terreinen / werkzaamheden, denk aan stedelijk gebied en rioolwaterzuivering	l	
	veldwerk	algemeen	- neem geschikte telefoon mee met voldoende bereik en volle accu - inschatten of de werkzaamheden voldoende veilig uitgevoerd kunnen worden door 1 persoon	l	
		verwonding door vallen/struikelen	- looproute/looppaden zo veel mogelijk volgen - gebruik maken van adequate verlichting	a	
In en rond gebouwen (4.8)	onderzoek / advisering	bedreigingen en/of geweld	- let op de verdachte onveilige omstandigheden - ga confrontaties uit de weg	a	
		verdwalen verwonding door vallen / verstrappen / etc.	- zorgen voor duidelijke kaarten en/of GPS - vooraf vragen naar bouwtekeningen, bouwkundig rapport en bouwkundige staat van het gebouw bij eigenaar / gebruiker / projectleider / uitvoerder - 1e keer betreding van het gebouw samen met verantwoordelijke van het pand (eigenaar / gebruiker / projectleider / uitvoerder) - gebruik zaklamp, eventueel aangevuld met lamp op voorhoofd	o	
		gezondheidsrisico door asbest	- vooraf vragen naar aanwezigheid van asbest - bij vermoeden van aanwezigheid van asbest en risicovolle werkzaamheden, ook door derden, werkzaamheden stoppen tot risico op besmetting geweken is	l	
	inspectie	letsel door uitstekende delen of aanwezige dieren (bijvoorbeeld wespennesten)	- maak gebruik van PBM	a	
In besloten ruimtes (bijv. kelder, opslagreservoir) (4.8)	onderzoek	bedweling, verstikking, beknelling, explosie	- meting naar concentratie zuurstof, giftige stoffen en brandbare of explosieve gassen (laten) uitvoeren - met 2 personen werken - voldoende (explosievrije) verlichting - voldoende ventilatie - zorg voor een vrije toegang/uitgang - gebruik harnasgordel met reddingslijn	l	
In / aan bomen (4.9)	onderzoek	verwonding door vallen	- gebruik deugdelijk materiaal - met 2 personen werken - maak gebruik van PBM - bij hoger werkzaamheden: schakel deskundige in voor klimwerk (offertestadium) of: uitvoering alleen door medewerker met certificaat cursus 'Werken in bomen met klimuitrusting' of maak gebruik van een hoogwerker - zie ook 5.2	a	
					a
Op industrieel terrein (4.10)	onderzoek / advisering	verwonding / besmetting door onbekendheid met activiteiten op het terrein	- vooraf informatie opvragen over veiligheids- en gezondheidsrisico's - overleg met terreinbeheerder - vraag instructies - voldoe aan de veiligheidseisen van het bedrijf (bedrijfsspecifiek of algemeen).	l	

WERKZAAMHEDEN

Nachtwerk (5.1)	onderzoek	verdwalen	- zorg voor duidelijke kaart en/of GPS - gebruik adequate verlichting - vooraf verkenningsbezoek afleggen bij daglicht	a	
		bedreiging of geweld vrouwen: aanranding / verkrachting bedreiging of geweld	- afweging maken of uitvoering verantwoord is - vooraf werkzaamheden aanmelden bij opdrachtgever/eigenaar/politie - vermijd confrontaties - werk met (minimaal) 2 personen - vooraf overleg met beheerder over adequate veiligheidsmaatregelen passend bij de situatie: randbeveiliging, vangnetten, harnasgordel, etc. - vermijd uitsparingen en gaten in de vloer	l	
Werken op hoogte (5.2)	werkzaamheden op hoogte	letsel door vallen	- uitsluitend lichte werkzaamheden met een beperkte duur (max 4 uur) vanaf een ladder, anders werken vanuit een hoogwerker of steiger	a	
		letsel door te grote fysieke belasting	- vooraf overleg met beheerder, gebruik helm - draag schoeisel met stoeve, schone zolen - gebruik deugdelijk en gekeurd klimmateriaal - controleer het klimmateriaal voor gebruik - gebruik klimmateriaal op de juiste wijze - werk met 2 personen, 1 op de ladder en 1 aan de voet van de ladder	a	
	klimmen naar hoogte	letsel derden door vallende voorwerpen	- vooraf overleg met beheerder, gebruik helm	a	
		letsel door vallen van ladder/trap	- draag schoeisel met stoeve, schone zolen - gebruik deugdelijk en gekeurd klimmateriaal - controleer het klimmateriaal voor gebruik - gebruik klimmateriaal op de juiste wijze - werk met 2 personen, 1 op de ladder en 1 aan de voet van de ladder	a	
Inventarisatie vanuit een voertuig (5.3)	onderzoek	schade en letsel (aan derden) uitval, vastraken van voertuig	- deugdelijke bevestiging en indien nodig markering - gebruik geschikte auto voor het type terrein	a	
		aanrijdingsgevaar bij stoppen en wegrijden aanrijdingsgevaar tijdens rijden	- kies geschikte stopplaatsen - vooraf nadenken over verlaten locatie - signalering en afzetting volgens de regels van de wegbeheerder - geen extra handelingen verrichten tijdens het rijden	a	
	vervoer ladder		- werk met 2 personen - certificaat elektrovisserij - uitvoerenden hebben EHBO en kunnen reanimeren - werk met 2 personen - duidelijke taakverdeling - gebruik een veilige en goedgekeurde installatie	a	
			- geen andere personen in contact met het water - zorg voor een minimale afstand van 25 meter tussen apparatuur en omstanders	l	
Visserij (5.4)	elektrovisserij	elektrocucie door onvoldoende kennis	- elektrovisserij-installaties jaarlijks laten keuren ("deugdelijkheidsverklaring") - voor gebruik controleren op staat van onderhoud - draag laarzen, handschoenen en waadpak van isolerend rubber of neopreen (dus geen goretex)	o	
		elektrocucie van derden	- draag laarzen, handschoenen en waadpak van isolerend rubber of neopreen (dus geen goretex)	l	
	elektrocucie door onjuist (gebruik van) materiaal		- zware apparatuur veilig vervoeren, dragen door 2 personen, werkzaamheden voldoende spreiden	l	
			- werkplek opruimen (let op stekkerdozen en kabels) - gebruik stabiele boot - bij gebruik van aggregaat dragen van gehoorbescherming	a	
	zegenvisserij / kuilen	letsel door vallen / struikelen	- werkplek opruimen - gebruik veiligheidslaarzen met goed profiel	a	
		letsel door beknelling	- werk met minimaal 2 personen - draag aangesloten kleding - zorg voor bereikbaarheid hydraulische bediening	a	
Gebruik van boot / Werkzaamheden op het water (5.5)	algemeen	onweer, onderkoeling, oververhitting	- houd weersvooruitzichten in de gaten - kleding aanpassen aan weersomstandigheden (kou, warmte), bij onweer niet gaan varen - neem droge reservekleding mee in waterdichte ton of tas - neem reddingsdeken mee	a	
		te water raken gevaar door onkunde gebruik van boten < 15 m of topsnelheid minder dan 20 km/uur	- volg cursus 'te water raking' - zorg voor een goede waterkaart - watersportcertificaat - binnenvaartpolitie-reglement aan boord (bijvoorbeeld Wateralmanak deel	a	

	gebruik van boten > 15m of sneller dan 20 km/uur	gevaar door onkunde	- vaarbewijs I of II - binnenvaartpolitie-reglement aan boord (bijvoorbeeld Wateralmanak deel 1) - gebruik van dodemansknop bij open boten	o
	gebruik van boten met marifoon	gevaar door onkunde	- basiscertificaat marifonie	o
	vervoer	schade door aanrijding, loskomen trailer en/of boot, (achteruit) manoeuvreren	- voor wegrijden bevestiging controleren - cursus rijden met aanhanger / trailer	a
	te water laten, uit het water halen en laden van boot	gevaar door achteruit rollen auto en/of trailer of loskomen boot	- voor wegrijden bevestiging controleren - bij gebruik van lier: bevestiging controleren voor gebruik - bij te water laten, nooit mensen achter de boot	a
	in-/overladen van materialen en gereedschappen werkzaamheden op of in het water (inc. laden, lossen en schoonmaken)	boot gaat verkeerd van de trailer letsel door vallen en/of te water raken	- indien mogelijk boot voor te water laten, laden - boot aan de lier laten zitten bij beladen - niet (te ver) over rand hangen - werk met twee personen - draag een reddingsvest - draag schoeisel met geschikt profiel en schone zolen - werkplek opruimen - zorg voor een werptouw - zorg dat naast de schipper andere opvarende de boot kunnen bedienen	a
		gevaar door weersomstandigheden	- maak gebruik van een onzinkbare boot - indien mogelijk reling op boot plaatsen - indien mogelijk bij slechte weersomstandigheden gebruik maken van lifeline - volg cursus 'te water raking' - let op wijzigingen in weersomstandigheden (wind, onweer) en pas je daar op aan - volg de weerberichtgeven voor op de wateren - bij dreigend onweer, direct naar de kant	a
Bodem boringen (5.6)	veldwerk	raken van leidingen / raken van explosieven / contact met gevaarlijke stoffen (asbest, arsenicum, etc.)	- inlichtingen inwinnen bij de juiste instanties (leidingen: KLIC oriëntatieverzoek of melding, explosieve:EOC) - risico inschatting	l

Bij het schema van de 'Richtlijn Veilig en gezond werken' hoort het achtergronddocument 'Veilig en gezond werken'. Beide documenten zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De in het schema behandelde onderwerpen, activiteiten, risico's en maatregelen worden in het achtergronddocument verder toegelicht.

In het schema is een onderverdeling gemaakt in niveaus waarop de maatregelen van toepassing zijn.

p = procesmatig bindend; maatregel die op procesniveau bindend zijn. Deze maatregelen dienen altijd opgevolgd te worden.

o = overig bindend; overig maatregelen die bindend zijn. Deze maatregelen dienen indien aan de orde opgevolgd te worden.

niet genomen kan worden, dit dient dan onderbouwd te worden. De onderbouwing dient óf indien het projectgebonden is,

op projectniveau vastgelegd te worden, óf indien het organisatiegebonden is, op organisatie vastgelegd te zijn.

l = leidend; deze maatregelen dienen in principe opgevolgd te worden. Er kunnen omstandigheden zijn waardoor de betreffende maatregel

a = advies; de maatregelen die hier zijn opgenomen gelden als advies om een risico te verkleinen. Soms is het ook mogelijk de risico's

op een andere manier te beperken, of is het risico door omstandigheden nihil.

C. Achtergronddocument

Inhoud

1. Communicatie	p. 2
2. Zorg voor veiligheid bij projectvoorbereiding	p. 2
3. Algemene veiligheid	p. 3
1. Traceerbaarheid / bereikbaarheid	
2. Weersomstandigheden	
3. Reizen, transport, vermoeidheid	
4. Besmettingsgevaar en ziektes	
5. Persoonlijke EHBO-middelen	
6. Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)	
7. Veiligheidseisen van de opdrachtgever	
4. Veiligheid gerelateerd aan de werklocatie	p. 10
1. Werkzaamheden langs, op en onder water	
2. Werkzaamheden langs het spoor	
3. Werkzaamheden langs wegen	
4. Werkzaamheden op bouwplaatsen	
5. Werkzaamheden in stedelijk gebied	
6. Werkzaamheden in sociaal onveilige situaties	
7. Werkzaamheden in natuurgebieden	
8. Werkzaamheden binnen en rondom gebouwen	
9. Werkzaamheden aan bomen	
10. Werkzaamheden op industrieel terrein	
5. Veiligheid gerelateerd aan werkzaamheden	p. 19
1. Nachtwerk	
2. Werken op hoogte: zie paragraaf 4.8 en 4.9	
3. Inventarisatie vanuit een voertuig	
4. Elektrovisserij	
5. Werkzaamheden op en langs het water: zie paragraaf 4.1	
6. Grondboringen	
6. Wet- en regelgeving t.a.v. veilig werken	p.23
1. Arbeidsomstandighedenwet	
2. Veiligheidscertificaten	
3. Risico-inventarisatie en -evaluatie	

1. Communicatie

Communicatie over veiligheid draagt bij aan de verbetering ervan. Dat geldt voor alle niveaus:

- tussen opdrachtgever en opdrachtnemer;
- tussen opdrachtnemer en onderaannemer;
- tussen werkgever en werknemer;
- tussen werknemers onderling, zoals een projectteam;
- binnen de branche.

Dit lijkt een open deur, maar het blijkt in de praktijk extra aandacht te vergen. Communicatie leidt tot meer bewustwording van de risico's en leert hoe om te gaan met deze risico's. Door kennis en ervaring te delen kun je van elkaar leren. Dat betekent dat het van belang is om binnen je onderzoeksbureau, maar ook binnen het NGB, een actieve houding ten aanzien van veiligheid aan te nemen. Deel dus alsjeblieft je ervaringen, want anderen kunnen daarvan leren.

2. Zorg voor veiligheid bij projectvoorbereiding

De zorg voor veilig werken start in de voorbereidingsfase van een project, nl. met het Veiligheidsprotocol (zie Introductie). Mogelijk moet dat al in de offertefase. Gebruik daarbij de Checklist en dit Achtergronddocument.

Vraag bij de opdrachtgever na of er specifieke risico's zijn waarmee rekening gehouden moet worden. Als de opdrachtgever goed bekend is met het werkveld en het terrein, dan heeft hij hierin ook een zekere verantwoordelijkheid. Informeer of de opdrachtgever eigen veiligheidsprotocollen hanteert, waardoor je bijvoorbeeld verplicht bent om veiligheidsmiddelen te gebruiken of dat je een instructie moet volgen.

Beoordeel vooral ook zelf of en welke risico's er bij het project zijn. Betrek zo nodig mensen uit meerdere lagen van de organisatie hierbij (projectleider, uitvoerenden, onderaannemers). Geef in de offerte aan als er risico's zijn die extra maatregelen of extra tijd vergen en dus mogelijk ook meer kosten.

3. Algemene veiligheid

- 3.1 Traceerbaarheid / bereikbaarheid
- 3.2 Weersomstandigheden
- 3.3 Reizen, transport, vermoeidheid
- 3.4 Besmettingsgevaar en ziektes
- 3.5 Persoonlijke EHBO-middelen
- 3.6 Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)
- 3.7 Veiligheidseisen van de opdrachtgever

3.1 Traceerbaarheid / bereikbaarheid

Eenpersoonsbureaus

Je werkt alleen, dus er zijn geen directe collega's. Maar wanneer je het veld ingaat, is het toch van belang dat iemand weet waar je bent. Dan kan bijvoorbeeld een huisgenoot zijn. Neem een mobiele telefoon mee (uiteraard met een voldoende opgeladen accu en met voldoende beltegoed). Zorg ervoor dat daarin alle namen en nummers staan die (in geval van nood) van belang zijn. Gebruik in nood het nummer 112.

Grotere adviesbureaus

Bij grotere adviesbureaus is het bij je collega's meestal wel bekend of je wel of niet op kantoor bent. Dat is van groot belang bij incidenten op kantoor, zoals brand. Maar als je het veld in gaat, zorg er dan ook voor dat het secretariaat en je directe collega's weten waar je heen gaat. Neem een mobiele telefoon mee (met een voldoende opgeladen accu en met voldoende beltegoed). Zorg ervoor dat daarin alle namen en nummers staan die (in geval van nood) van belang zijn. Gebruik in nood het nummer 112.

Bereikbaarheid door hulpdiensten

- Zorg ervoor dat je altijd een werkende GSM bij je heb én een werkende GPS.
- De hulpdiensten (112) werken met GPS-systemen. Dat betekent dat als wij coördinaten (RD / Amersfoort of LatLon) door kunnen geven, kunnen ze ons gemakkelijk vinden.
- Mocht dat niet werken (hartaanval/beroerte) dan kunnen ze je aan de hand van je GSM-signaal uitpeilen. Dat is in eerste instantie minder nauwkeurig, maar kan in noodgevallen tot 1 m nauwkeurig worden gezet (na toestemming officier van justitie).

3.2 Weersomstandigheden

Mist, sneeuw, ijzel, onweer, zware regen en wind kunnen het veldwerk moeilijk tot onmogelijk maken, maar zijn tevens risico's bij verplaatsingen over de weg en veldwerk dat moet plaatsvinden in open gebieden en aan of op het water. Raadpleeg daarom voorafgaand aan je veldbezoek een internetsite voor weersverwachtingen. Zijn die verwachtingen ongunstig, ga dan niet het veld in. Elke opdrachtgever accepteert wijzigingen in de planning, die met het weer en de betreffende risico's samenhangen.

Onweer

Bij de meeste (verwachte) weersomstandigheden weet je ongeveer waar je aan toe bent, maar onweer is moeilijker in te schatten. De meest zekere maatregel tegen risico's van bliksem is het besluit om op die dag geen veldwerk uit te voeren.

Wanneer je ondanks kans op onweer toch in het veld bent, moet je bescherming zoeken. Wanneer een naderend onweer op minder dan 3 km afstand zit (dus bij minder dan 10

seconden tussen de flits en de donder), is het zeker van groot belang om dekking op te zoeken in een stenen gebouw, auto of onder een grote brug of viaduct. Als je op het water bent is het van groot belang zo snel mogelijk naar de wal te gaan. Dekking zoek in de kajuit is alleen aan te raden bij stalen boten.

Bij afwezigheid van voldoende dekking moet je hoge punten in de omgeving mijden. Blijf ook ruim uit de buurt van metalen voorwerpen, (metalen) palen en bomen, want die kunnen eerder door bliksem worden getroffen dan open gebied. Omdat bij een inslag een uitstralend effect optreedt, kun je binnen tientallen meters nog gevaar lopen. Zoek een greppel op en maak je klein (hurkzit, voeten tegen elkaar), met minimaal 3 m tussen jou en een eventuele tweede persoon. Zit je in een open boot, vaar dan zo snel mogelijk naar de vaste wal en zoek daar voldoende dekking.

3.3 Reizen, transport, vermoeidheid

Veel veldactiviteiten gaan gepaard met het gebruik van een auto. Je eigen of andermans fouten bepalen de risico's. Een veelvoorkomende fout is het bedienen van een telefoon of de GPS-navigatie tijdens het rijden. Zet je telefoon uit. Programmeer je GPS voordat je wegrijdt.

De kans op verkeersongelukken neemt toe bij vermoeidheid (zoals na een lange velddag of na nachtwerk), te weinig slaap, haast en stress. Want dan let je bijvoorbeeld niet meer op een voldoende grote afstand tot je voorganger of wil je nog net even inhalen waar het eigenlijk niet kan. Dus neem je tijd en zorg voor voldoende rustmomenten. Overnacht desnoods ter plaatse. Voor het algemeen geldende Arbeidstijdenbesluit wordt verwezen naar de Arbowet (zie paragraaf 6.1).

Hou de weersomstandigheden in de gaten, zoals bij kans op gladheid en mist.

Het kan nodig zijn om een ladder mee te nemen zoals voor inspecties van bomen en/of gebouwen. Dat kan betekenen dat deze op een imperiaal op de auto moet. Zorg ervoor dat de bevestiging goed is. Ga ervan uit dat ook bij plotseling remmen of een botsing de ladder of delen daarvan moeten blijven zitten.

Het kan nodig zijn dat je (zware) apparaten met de auto moet meenemen, zoals een generator voor elektrovisserij. Zorg ervoor dat die spullen zodanig in de auto worden geplaatst en bevestigd, dat je bij een botsing niet daardoor bedolven wordt. Om te voorkomen dat lading bestaande uit zware apparaten of kisten als een projectiel door de auto vliegt bij bijvoorbeeld een noodstop of een kop-staartbotsing, dient dit goed gezekerd, bij voorkeur tegen de scheidingswand of achterkant van de bank/stoel te worden geplaatst.

Gebruik je een aanhanger, raadpleeg dan de website van bijvoorbeeld de ANWB om ervoor te kunnen zorgen dat de aanhanger en de bevestiging daarvan voldoen aan de eisen. Controleer de verlichting. Zet alles wat in de aanhanger komt goed vast (zoals met spanbanden) en gebruik een net over de gehele lading.

3.4 Besmettingsgevaar en ziektes

Een veldwerker kan besmetting en ziektes oplopen. Hieronder is een kort overzicht daarvan opgenomen. Een belangrijk algemene maatregel is het ontsmetten van de handen met alcohol. Zorg ervoor dat je in het veld je handen kunt wassen / ontsmetten. Neem EHBO-spullen mee (zie paragraaf 3.5).

Tetanus

Tetanus is een ziekte die je kunt oplopen na vormen van verwonding waarbij de huid is beschadigd. Het is zaak om wonden snel te reinigen en ontsmetten. Het is mogelijk om je te laten vaccineren tegen tetanus. Controleer vooraf aan het veldwerk of deze vaccinatie niet te lang geleden is uitgevoerd.

Veeziekten

Q-koorts is een infectieziekte die van dieren op mensen kan overgaan (zoönose). In Nederland zijn vooral besmette melkgeiten en melkschappen de bron voor mensen. Q-koorts is niet van mens op mens overdraagbaar. (zie websites: BSE/KrautszfeldJakob).

Hantavirus

Het Hantavirus is een virus dat je kunt oplopen door beten of contact met uitwerpselen van besmette knaagdieren waarbij Bruine ratten, Zwarte ratten en Rosse woelmuizen belangrijke dragers zijn. Het virus is niet van mens op mens overdraagbaar.

De incubatietijd is enkele dagen tot 2 jaar, maar meestal 2-3 weken. Het type virus dat in Nederland vooral voorkomt leidt in veel gevallen tot verschijnselen als koorts, hoofdpijn en algehele malaise. Na enkele weken treedt meestal herstel op. De ziekte kan echter ook een veel ernstiger verlopen hebben.

Uitgebreide informatie is te vinden op de website van het RIVM (http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Professioneel_Praktisch/Richtlijnen/Infectieziekten/LCI_richtlijnen/LCI_richtlijn_Hantavirusinfectie)

Lyme

De ziekte van Lyme wordt overgebracht door teken. Binnen enkele weken tot drie maanden na een tekenbeet kan zich in je huid een rode ring ontwikkelen en kun je last krijgen van algemene ziekteverschijnselen. Dit is echter lang niet altijd het geval. In latere stadia kunnen gewrichtsklachten en/of neurologische verschijnselen van uiteenlopende aard ontstaan, zelfs met blijvende effecten. Behandeling vindt plaats met antibiotica en tijdige behandeling is van groot belang. Lyme is erkend als een beroepsziekte.

Heeft een teek langer dan 24 uur op je huid gezeten, overleg dan met de huisarts of behandeling gewenst is. Heb je een teek binnen 24 uur weggehaald, houd dan tot drie maanden na de tekenbeet de huid rond de beet in de gaten. Let op het ontstaan van een rode ring of andere klachten die kunnen duiden op de ziekte van Lyme. Ga bij klachten en bij twijfel naar de huisarts. Maak gebruik van nadere informatie over teken en Lyme op de website http://www.rivm.nl/Onderwerpen/T/Tekenbeten_en_lyme.

De meest actieve dienstverlening op het gebied van teken is de website www.tekenradar.nl, een initiatief van Wageningen University en het RIVM. Dit initiatief heeft een tweeledig doel. Voordat mensen de natuur in gaan kunnen ze op de website kijken wat de te verwachten tekenactiviteit is. Daarnaast kunnen mensen op de website tekenbeten of een ringvormige uitslag melden. Ook kunnen zij verwijderde teken opsturen om te laten onderzoeken of de teek besmet is.

Controleer tijdens en na het veldwerk je huid altijd op teken. Verwijder teken zo snel mogelijk, dus neem altijd een tekenpincet mee het veld in. Zorg er ook voor dat een dergelijk pincet ook thuis aanwezig is. Draag tijdens het veldwerk nauw aansluitende kleding, liefst veldkleding die ervoor gemaakt is om teken te weren.

Gebruik insectenwerende middelen met beleid. Er kan mogelijk resistentieontwikkeling optreden en andere organismen kunnen mogelijk ook schade ondervinden.

Rabiës en andere door zoogdieren overgebrachte ziekten (hondenziekte, parasitaire ziekten).

Rabies kan worden overgebracht door (een beet van) vleermuizen en andere zoogdieren, zoals vos en das. Wie in aanraking komt met zoogdieren, dient te zorgen voor een goede bescherming tegen beten en besmetting. Zorg ervoor dat je gevaccineerd bent tegen Rabiës en gebruik handschoenen. Was en desinfecteer je handen met alcohol na afloop van de werkzaamheden.

Ziektes rondom het water (overgenomen uit: Bijkerk R (red) (2010) Handboek Hydrobiologie. Biologisch onderzoek voor de ecologische beoordeling van Nederlandse zoete en brakke oppervlaktewateren. Rapport 2010 - 28, Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer, Amersfoort.

Ziekte van Weil

De ziekte van Weil is een infectieziekte die veroorzaakt wordt door de bacterie *Leptospira interrogans*. De ziekte wordt ook wel de rattenziekte of Leptospirose genoemd. De belangrijkste verspreider van de ziekte van Weil is de Bruine rat. De infectie ontstaat door contact met rattenurine en besmet water. De besmetting gaat via de slijmvliezen van mond, neus en ogen. Ook opname via de huid is mogelijk. De incubatieperiode is één tot drie weken.

Het ziektebeeld wisselt van een nauwelijks merkbare infectie tot een zeer ernstige aandoening, namelijk het syndroom van Weil. De ziekte kan gepaard gaan met hoge koorts, ontsteking van één of beide nieren, geelzucht door leverontsteking, bloedingen, spierpijn in de kuiten en vergroting van de lever en de milt.

Botulisme

Water en waterbodems bevatten van nature bacteriën van de soort *Clostridium botulinum* of de sporen hiervan. Deze bacteriën zijn ook aanwezig in de darmen van vogels. Vanuit een dode vogel kan de bacterie zich bij warm weer in het kadaver tot enorme aantallen vermenigvuldigen. Daarbij wordt het zeer giftige botulinotoxine geproduceerd, meestal het type C. Dit gif veroorzaakt botulisme. Het zijn vooral watervogels en vissen die hieraan sterven.

Voor zover bekend heeft botulisme van watervogels nooit geleid tot vergiftiging van mensen of andere zoogdieren. Van de zeven verschillende typen botulinotoxine kunnen enkele gevaarlijk zijn voor de mens. De botulinegifstoffen worden niet via de huid opgenomen, maar wel via wondjes in het slijmvlies. Opname via het maag-darmkanaal komt bij zoogdieren niet vaak voor. De eerste symptomen die na enkele uren kunnen optreden, zijn een droge mond en hevige diarree. Binnen 24 uur kan een toenemende verlamming van de spieren optreden.

Tularemie (konijnenziekte of hazenpest)

Dit is een ziekte die vooral onder knaagdieren voorkomt, maar ook voor mensen besmettelijk is. In april 2014 heeft het NGB haar leden geadviseerd om in de Eemshaven (Groningen) uit de buurt te blijven van dode dieren, omdat daar deze ziekte is aangetoond. Volgens informatie op de website van RIVM is Tularemie een infectieziekte die wordt veroorzaakt door een bacterie. Er zijn verschillende types van de bacterie. De ziekte kan mild maar ook ernstig verlopen. Tularemie is een zoönose, wat wil zeggen dat de bacterie van dieren op mensen kan overgaan. De bacterie komt vrij algemeen in de wereld voor. Vooral knaagdieren, hazen, konijnen en insecten kunnen een bron zijn. De ziekte is bij mensen in Nederland zeer zeldzaam. Je loopt deze ziekte op door contact met besmette levende of dode dieren, door inademing van lucht met deze bacteriën en zelfs door steken van insecten (zoals muggen) die eerder een besmet dier hebben geprikt.

De ziekte kan zich op verschillende manieren uiten. De meest voorkomende vorm uit zich in zweren op de huid na contact met besmette karkassen van dieren of een beet van een besmet insect. Andere uitingsvormen zijn een oogontsteking, opgezwollen lymfeklieren,

buikklachten/diarree, of, ernstiger, een longontsteking. Gewoonlijk begint de ziekte met koorts, hoofdpijn, spierpijn en keelpijn. Binnen 24 tot 48 uur verschijnt er een ontstoken blaar op de plaats van infectie, gewoonlijk een vinger, arm, oog of het gehemelte. Omdat de ziekte zeldzaam is en de klachten verward kunnen worden met andere aandoeningen, is het moeilijk om de diagnose te stellen. De kans op besmetting wordt aanzienlijk verkleind contact met besmette dieren te vermijden en door het gebruik van beschermende kleding, handschoenen en mondkap. De ziekte is te bestrijden met antibiotica.

Toxoplasmose

Een eencellige parasiet, *Toxoplasma gondii*, veroorzaakt de zeer algemeen voorkomende infectieziekte toxoplasmose. Vrijwel alle diersoorten en de mens kunnen besmet raken.

Toxoplasma is een parasiet die kan zitten in ontlasting van (vooral jonge) katten, in de grond die door kattenpoep is verontreinigd en in rauw of onvoldoende gaar vlees. Het oöcyste producerende stadium van *Toxoplasma* bevindt zich in de darmwand van katten. De oöcysten die door katten worden uitgescheiden kunnen heel lang overleven.

Toxoplasma is niet bestand tegen verhitting. U kunt geïnfecteerd raken als u besmet vlees eet dat onvoldoende is verhit. Of als u via ongewassen groente of fruit aarde binnenkrijgt waar (onzichtbaar) kattenpoep in zit. U merkt overigens weinig van de infectie. U kunt wat last krijgen van lichte verhoging en vermoeidheid. Als u tijdens uw zwangerschap voor het eerst met de parasiet in aanraking komt, kan uw ongeboren kind geïnfecteerd raken. Dit kan resulteren in een miskraam, doodgeboorte of aangeboren afwijkingen.

Alle dieren en de mens kunnen zich besmetten met deze parasiet. Mensen kunnen de besmetting niet op elkaar overdragen (tenzij bij transplantatie het donororgaan besmet is), BEHALVE zwangere vrouwen. Bij hen kan *Toxoplasma* door de placenta heen naar de ongeboren baby gaan, en daar ernstige schade aanrichten, afhankelijk van het moment in de zwangerschap waarop dit gebeurt.

In principe zal bij vrouwen die al eens in hun leven (ongemerkt) met *Toxoplasma* besmet zijn geraakt geen besmetting van het ongeboren kind optreden. De moeder heeft antilichamen tegen de parasiet in haar bloed en de parasiet zal geen kans zien om zich in het moederlichaam te vermenigvuldigen en om door de placenta heen naar het kind gaan.

Zwemmersjeuk

Zwemmersjeuk of cercariëndermatitis is een ontstekingsreactie van de huid, die veroorzaakt wordt door cercariën. Dit zijn larven van parasitaire wormen uit het geslacht *Trichobilharzia*. Bij hun zoektocht van de ene gastheer (een poelslak), naar de volgende (een watervogel), kunnen cercariën worden aangetrokken door een ander warmbloedig dier, zoals de mens. De cercariën kunnen de mensenhuid alleen oppervlakkig binnendringen. Hier sterven ze af en veroorzaken een ontstekingsreactie, waarbij een bultje ontstaat. In het begin is de ontstekingsreactie nauwelijks voelbaar, behalve als het om grote aantallen tegelijk gaat. Als de huiduitslag zichtbaar wordt, treedt ook jeuk op. Huiduitslag en jeuk verdwijnen na een paar dagen vanzelf. De aandoening is hinderlijk maar niet gevaarlijk. De kans op zwemmersjeuk is het grootst in plassen waar veel poelslakken en eenden leven. De eerste meldingen van zwemmersjeuk zijn er al in het voorjaar (mei/juni), kort nadat de watertemperatuur relatief hoog is geworden (20 graden). Om zwemmersjeuk te vermijden, is het raadzaam om het water in te gaan in waadpak of (lies)laarzen.

Blauwalgen

Veel blauwalgen produceren gifstoffen die bij het afsterven vrijkomen. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij alle blauwalgen die drijfslagen kunnen vormen, maar er zijn ook veel blauwalgen die dit nooit doen. Blauwalgtoxines zijn erg krachtig. Een aantal daarvan kan

leverschade veroorzaken, een aantal andere veroorzaakt verlammingen. Toch zijn meldingen van ernstige ziektegevallen zeer schaars.

Contact met water waarin veel blauwalgen voorkomen kan leiden tot huidklachten. Daarnaast zijn ook de volgende symptomen bekend: irritatie van ogen, neus, keel en oren, misselijkheid, maagkrampen, braken, diarree, koorts, hoofdpijn, duizeligheid, trillerigheid, tranen- en speekselvloed. Vermijd dus contact met water waarin veel blauwalgen voorkomen, zoals door gebruik van een waadpak of (lies)laarzen. In het ergste geval komt relatief veel water met blauwalgen in het lichaam terecht, zoals bij bijna-verdrinkingsgevallen. De gifstoffen kunnen dan leiden tot beschadiging van levercellen.

3.5 Persoonlijke EHBO-middelen

Bij veldwerkactiviteiten kunnen ongelukken plaatsvinden met kleine gevolgen (zoals huidschade door prikkeldraad of een schaafplek), maar je kunt ook je enkel verstuiken of ernstiger gewond raken. Het is in alle gevallen belangrijk dat kunt beschikken over (tijdelijke) hulpmiddelen.

Zorg ervoor dat je over vers drinkwater kunt beschikken. Dat is niet alleen van belang voor je vochtbalans, maar tevens handig bij het slikken van een pijnstillertablet en vooral onmisbaar bij het reinigen van wonden.

Er zijn EHBO-dozen met inhoud te koop die compact en redelijk volledig zijn. Je kunt ook zelf je pakket samenstellen. De inhoud daarvan kan bestaan uit:

EHBO-doos in de auto

- 1 assortiment wondpleister (minimaal 15 strips)
- 1 driekante doek/driehoeksverband
- 1 ideaalzwachtel van 5 meter x 8 centimeter
- 1 rol kleefpleister van 2 centimeter dikte
- 1 flesje desinfectans
- 2 paar handschoenen (voor extra hygiëne)
- 1 splinterpincet voor het verwijderen van splinters en doornen
- 4 steriele gaasjes/compressen (gebruik deze ook om wonden mee te reinigen. Neem hiervoor nooit watten)
- 1 schematische EHBO-instructie
- 1 verbandschaar
- 2 wondsnelverbanden van 8 x 10 centimeter
- paracetamol
- tekenverwijdertang

EHBO-tasje in tas/rugzak

- ontsmettingsmiddel
- tekenverwijdertang
- isoleerdeken (folie)
- pleisters
- sporttape

3.6 Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM)

Deze middelen zijn bedoeld om jezelf te beschermen in een omgeving met risicoverhogende omstandigheden. Het zijn geen middelen om een ongeval te voorkomen, want dat moet je zelf doen.

In het algemeen kun je zelf de keuze maken om een PBM-set te gebruiken. In dit Achtergronddocument staat onder welke omstandigheden je een of meer onderdelen van je PBM zou moeten gebruiken (hoofdstuk 4 en 5).

Een opdrachtgever / projectleider kan het ook verplicht stellen om PBM te gebruiken wanneer je binnen het werkgebied wilt komen. Hij/zij geeft dan tevens aan uit welke onderdelen de verplichte PBM moet bestaan. Wanneer dat niet gebeurt, vraag daar dan naar.

Onderdelen van je PBM (kunnen) zijn:

- opvallende en reflecterende kleding, namelijk een hesje, een jas of een jasbroekcombinatie in geel of oranje;
- (vonkvrije) kleding, zoals veiligheidsjas en/of overall;
- helm;
- werkhandschoenen;
- veiligheidsbril;
- veiligheidsschoenen of -laarzen, dus voorzien van een omsluiting van de enkel, een versterkte neus en een stroeve zool die bestand is tegen scherpe metaaldelen (zoals spijkers).

3.7 Veiligheidseisen van de opdrachtgever

De opdrachtgever kan (bijvoorbeeld via de aannemer van een bouwproject) voorwaarden stellen aan alle personen die het werkgebied betreden. Daardoor is er een grotere zekerheid dat deze personen voldoende veilig zullen werken en geen andere personen in gevaar zullen brengen. Wanneer de ecologische begeleiding van werkzaamheden het noodzakelijk maakt dat je in of zeer dichtbij het werkgebied komt, zal een ecologisch begeleider ook aan deze voorwaarden moeten voldoen.

Het kan gaan om de volgende onderwerpen, die in de paragrafen 4.4, 4.8 en 4.10 nader zijn toegelicht:

- identificatie;
- gebruik van (aangepaste) PBM (zie paragraaf 3.6);
- een geldig veiligheidscertificaat (zoals VCA-certificaat, zie paragraaf 6.2);
- overige veiligheidsregels.

4. Veiligheid gerelateerd aan de werklocatie

1. Werkzaamheden langs, op en onder water
2. Werkzaamheden langs het spoor
3. Werkzaamheden langs wegen
4. Werkzaamheden op bouwplaatsen
5. Werkzaamheden in stedelijk gebied
6. Werkzaamheden in sociaal onveilige situaties
7. Werkzaamheden in natuurgebieden
8. Werkzaamheden binnen en rondom gebouwen
9. Werkzaamheden aan bomen
10. Werkzaamheden op industrieel terrein

4.1 Werkzaamheden langs, op en onder water

Werkzaamheden langs en op het water vergroten de kans dat je onbedoeld in het water komt. De eerste veiligheidsregel is daarom dat je beschikt over voldoende zwemvaardigheden om jezelf te kunnen redden.

In veel gevallen is een val in ondiep water vervelend, maar niet levensbedreigend. Het wordt anders wanneer het diep water betreft en zeker wanneer je warme (dus veel) kleding draagt. Dan kan het (veel) lastiger zijn om weer in de boot of op de kant te komen. Je blijft daardoor lang in koud water, waardoor de kans op onderkoeling toeneemt. Bij onderkoeling ben je minder in staat om de gewenste handelingen te verrichten, want je krachten en het vermogen tot helder denken nemen (sterk) af. Om veel redenen en zeker omwille van de veiligheid, is het dus belangrijk om zeker bij werkzaamheden vanuit een boot, nooit alleen uit te varen.

Reddingsvest

Val je in het water, dan vormt een reddingsvest een belangrijk veiligheidsmiddel. Je blijft daardoor drijven, waardoor je minder hoeft te bewegen om boven te blijven. Het water in je kleding wordt beter vastgehouden en je koelt aanzienlijk minder snel af.

Gebruik een reddingsvest wanneer je kleding aan hebt die minstens bestaat uit een jas, een lange broek en schoenen / laarzen. Blijkbaar is het dan redelijk koud, dus het water ook, waardoor een reddingsvest belangrijk is wanneer je te water geraakt. Bovendien heb je dat vest nodig omdat je kleding je zwembewegingen bemoeilijkt. Wanneer het zo warm is dat je minder dan voor twee derde deel bent gekleed, is een reddingsvest minder van belang (althans wanneer je kunt zwemmen).

Er zijn veel soorten reddingsvesten te koop. Voor werkzaamheden langs en op het water zijn vesten handig die je kunt opblazen met een drijfgaspatroon. Daardoor belemmert dat vest niet of nauwelijks je bewegingsvrijheid tijdens het werk.

Reddingsvesten worden vaak slordig behandeld, waardoor beschadigingen kunnen optreden en ze niet meer goed functioneren wanneer je ze nodig hebt. Zorg dus bij het vervoer en opslag voor een afdoende bescherming van deze vesten. Controleer regelmatig de kwaliteit van het vest (beschadiging van het vest en de banden) en de werking van het opblaasmechaniek.

Werkzaamheden langs de oever en in ondiep water

Bij werkzaamheden langs het water is het veiligheidsrisico beperkt. Toch bestaat het gevaar dat je je verstart of uitglijdt, zeker wanneer de ondergrond niet goed zichtbaar is door de grassen en kruiden. Natte, stenige oevers en het hout van beschoeiingen en steigers kunnen

spekglad zijn. Dit kan leiden tot uitglijden, valpartijen, verstuikingen en andere ongemakken. Langs de oever kan afval liggen, waardoor je verwondingen kunt oplopen door prikkeldraad, schroot, planken met spijkers of gebroken flessen. Er bestaat daardoor altijd een kans dat scherpe delen door je laarzen snijden.

Bij gebruik van een waadpak loop je in het water. Let dan erop dat je bij een modderige bodem vast kunt komen te zitten. Onder water zijn scherpe metaaldelen en gebroken glas vaak niet zichtbaar (beschadiging, dus lekken van het waadpak en verwondingen). Door onzichtbare obstakels kun je struikelen.

Er bestaat een kans dat je in het water omvalt. Wanneer je dan horizontaal in het water ligt, kan lucht in het pak achterblijven dat zich bij de voeten verzamelt. Het is dan lastig om je voeten weer onder je lichaam te krijgen om te gaan staan, zeker zonder een reddingsvest.

Je waadpak kan vollopen, waardoor je veel moeite zult hebben om weer op het droge te komen. De kans op vollopen kan aanzienlijk kleiner worden door een buikriem over het waadpak.

Oefen een keer in een veilige situatie door met je waadpak onder water te gaan.

Een nat (waad)pak vergroot de kans op onderkoeling. Om veel redenen en zeker omwille van de veiligheid, is het sterk aan te raden om werkzaamheden langs het water niet alleen uit te voeren.

Werkzaamheden op het water (vanuit een boot)

Hieronder zijn werkomstandigheden en belangrijke voorzieningen opgenomen die de veiligheid op het water vergroten. Maak een checklist van alle middelen die je in de boot nodig hebt, plastificeer deze en hang/leg deze in de boot of de opslagloods. Gebruik voor die lijst onderstaande informatie.

Algemeen

- Wees er zeker van dat je werkzaamheden nergens in de vaarroute van de beroeps- en/of recreatievaart plaatsvinden.
- Gebruik een stabiel vaartuig dat zeker geschikt is voor werkzaamheden die je over de rand van de boot moet uitvoeren.
- Gebruik een betrouwbare (buitenboord)motor die recent is onderhouden/gecontroleerd.
- Beschik over voldoende brandstof (diesel, benzine of mengsmering) en voldoende reservebrandstof. Maak dus van tevoren een inschatting van de vaartijd.
- Controleer en test de middelen waarmee je je kunt verplaatsen wanneer de motor is uitgevallen (punterstok, roeiriemen)
- Controleer en test de middelen om de boot vast te leggen: anker, landvasten, lange stok.
- Gebruik warme kleding, regenvaste kleding, een hoofddekseel tegen de zon.
- Zorg voor overige voorzieningen, zoals een hoosblik, EHBO-middelen en waterdichte voorzieningen voor apparatuur, zoals je mobiele telefoon.
- Voor werkzaamheden 's nachts: gebruik een betrouwbare verlichting die voldoet aan de eisen, zoals die zijn vastgelegd in de voorschriften van het Binnenvaart Politie Reglement. Het is ook nodig om kennis te hebben van de navigatielichten van grotere vaartuigen om de positie en de koers daarvan te kunnen inschatten. Beschik over een betrouwbare en waterbestendige zaklamp.
- oefen een keer met te water raken (cursus) in een veilige situatie

Gebruik van boottrailer

- Gebruik een goedgekeurde en betrouwbare aanhanger. Koppel de aanhanger op de voorgeschreven wijze aan de auto, controleer de stekker en de verlichting, zorg ervoor dat het steunwiel omhoog is gezet. Zet de boot goed vast op de trailer, zodat deze ook bij een verkeersongeluk op de trailer blijft. Gebruik daarvoor goedwerkende spanbanden, die regelmatig worden gecontroleerd en op tijd worden vervangen. De lier van de trailer moet in goede staat zijn en de haak aan de boot mag beslist niet kunnen losschieten.
- Wanneer je de buitenboordmotor moet neerleggen (zoals in de auto), let dan erop dat daaruit geen brandstof en olie lekken. De juiste ligging van de motor staat meestal op de motor aangegeven. Zet de motor goed vast met touw of spanbanden, want bij een botsing vormen (zware) objecten levensgevaarlijke projectielen.
- Er kan veel fout gaan bij het te water laten van de boot en het weer op de trailer terugbrengen van de boot. Doe dit met twee personen, waarvan minstens een van die twee genoeg ervaring daarmee heeft. 1 persoon staat aan de lier, 1 persoon staat naast de boot en zeker niet erachter.

Vaarbewijs

In Nederland geldt een verplichting voor een Klein Vaarbewijs voor:

- pleziervaartuigen vanaf 15 m, en/of
- motorboten kleiner dan 15 m die sneller kunnen varen dan 20 km per uur

Er is een Klein Vaarbewijs I verplicht gesteld voor bovenstaande boten en voor het varen op rivieren, kanalen en meren, met uitzondering van de Westerschelde, de Oosterschelde, het IJsselmeer (incl. Markermeer en IJmeer), de Waddenzee, de Eems en de Dollard. Wil je ook op deze uitgesloten wateren varen, dan is Klein Vaarbewijs II nodig.

De examinering en afgifte van het Klein Vaarbewijs is in handen van:

Stichting Vamex

Postbus 876, 2719DB Zoetermeer

telefoon: 088 - 456 45 67

e-mail: info@vamex.nl

Werkzaamheden onder water (snorkelen en duiken)

Voor werk onder water is het vaak mogelijk om gebruik te maken van snorkelmateriaal. Dat bestaat uit een duikpak, loodgordel, duikmasker, snorkel en vinnen. Wanneer je geen geoefend snorkelaar bent, neem dan enkele lessen bij een duikschool. Dat is van groot belang voor de veiligheid, want je moet bijvoorbeeld goed om kunnen gaan met duikkleding (onderkoeling kan gevaarlijk zijn) en weten wanneer en hoe je je oren moet klaren. Zo'n cursus is ook van belang voor het ontwikkelen van vaardigheden, zoals energiebesparing bij het zwemmen, het onderduiken (hoekduik), het verblijf onder water en het opstijgen. Werk met twee personen. Zorg ook voor veilige mogelijkheden om het water in en uit te gaan.

Om te kunnen duiken voor je werk, heb je een beroepsduikbevoegdheid nodig en een geldige duikmedische verklaring. In Nederland vallen alle duiken die voor werk gemaakt worden onder de Arbowet. De eisen die vanuit de Arbowet gesteld worden aan duikarbeid zijn uitgewerkt in het Arbobesluit, de Arboregelingen en de Arbocatalogus voor 'werken onder overdruk'

(<http://www.arboportaal.nl/types/arbocatalogi/werken-onder-overdruk.html>).

Het is ongewenst dat de veiligheidsvoorwaarden voor duikwerkzaamheden een apart leven gaan leiden, bijvoorbeeld door deze op te nemen in een apart veiligheidsdocument zoals deze NGB-richtlijn. Er zijn daarom binnen dit document geen nadere richtlijnen opgenomen ten aanzien van de veiligheid bij duikwerkzaamheden. Het NGB verwijst daarvoor naar de

eisen die gesteld zijn ten aanzien van de duikopleiding, certificering en de relevante regelgeving. Het NGB stelt dat de NGB-leden ervoor verantwoordelijk zijn dat hun veldwerkers alleen duikwerkzaamheden uitvoeren, wanneer deze daarvoor zijn opgeleid en voldoen aan alle geldende voorwaarden voor professioneel duikwerk.

4.2 Werkzaamheden langs het spoor

Het treinspoor is gesloten voor publiek. Je mag daar dus niet zonder toestemming komen. Wanneer onbevoegden op of langs de spoorbaan lopen, zal een machinist direct contact met de centrale opnemen. Mogelijk wordt het treinverkeer zelfs stilgezet en kun je worden beboet.

Deze reacties van de spoorbeheerder en de machinisten is mede ingegeven door de mogelijkheid dat onbevoegden langs het spoor mensen zijn met suïcidale emoties. Daarnaast kunnen onbevoegden koperdieven zijn, die door hun acties een groot veiligheidsrisico voor de spoorwegen vormen. Veiligheid is een uiterst belangrijk onderdeel voor het spoor!

De spoorbeheerder hanteert strikte richtlijnen voor werkzaamheden langs het spoor. Voor toestemming tot dergelijke werkzaamheden dient ruim (minimaal zes weken) voorafgaand aan de gewenste werkperiode contact te worden opgenomen met Prorail, afdeling Vergunningen. De regiokantoren staan op de website van Prorail (www.prorail.nl). Daar staat ook een kaart met de begrenzingen van de regio's, zodat je contact kunt opnemen met het kantoor van de regio waarbinnen je je veldwerk wilt verrichten.

Voor werkzaamheden binnen 11 m vanaf het hart van de spoorbaan is een vergunning nodig. Blijf je verder verwijderd van het spoor, dan is die vergunning niet nodig. Het is bij je werkuitvoering dan van groot belang dat niemand binnen die zone komt. Het is aan te bevelen om toch contact op te nemen met Prorail. Daardoor kunnen zij aan de betreffende treinmachinisten en anderen doorgeven dat in de buurt van het spoor mensen rondlopen op locaties waar normaal geen personen zijn.

Werkzaamheden binnen 11 m vanuit het hart van het spoor zijn altijd vergunningplichtig (artikel 19 en 20 Spoorwegwet). Je zult tijdens je gesprek met Prorail vernemen wat voor een dergelijke vergunning nodig is. Zij willen als eerste informatie over de plaats van de beoogde veldwerkzaamheden (aanduiden met kaartmateriaal), wanneer dat plaats moet vinden en welke werkzaamheden het betreft.

Prorail geeft de gegevens van het bedrijf dat voor Prorail het beheer en onderhoud uitvoert. Met dat bedrijf moet je dan verdere afspraken maken. Zij zullen een veiligheidsinstructie verzorgen en zijn ervoor verantwoordelijk dat er begeleiding aanwezig is bij de uitvoering van je werk. Bovendien verschaffen zij de PBM (paragraaf 3.6), want daarover zijn onder andere afspraken gemaakt ten aanzien van de kleur en andere kenmerken van de veiligheidskleding. Je kunt een vergunning krijgen voor werkzaamheden die langer duren dan 10 dagen per jaar of je krijgt een of meer dagpassen wanneer het aantal werkdagen kleiner is.

Hier zijn kosten mee gemoeid, zoals voor de begeleiding tijdens het werk (kosten per dagdeel) en de huur van de veiligheidskleding. Je moet dus bij de organisatie van je project niet alleen rekening houden met een tijdige voorbereiding, maar ook met een extra kostenpost.

Bovenstaande informatie is van belang voor werkzaamheden langs het spoor, maar ook binnen spoorwegemplacementen en werkplaatsen.

4.3 Werkzaamheden langs wegen

80 km-wegen en autosnelwegen zijn niet toegankelijk voor voetgangers. Voor werkzaamheden in de berm is bij dergelijke wegen dus vooraf toestemming nodig van de wegbeheerder. Deze hanteert richtlijnen, zoals ten aanzien van PBM (paragraaf 3.6) en eventueel extra aanwijzingsborden voor het verkeer. Voor toestemming tot werkzaamheden langs dergelijke wegen dient ruim vooraf aan de gewenste werkperiode contact te worden opgenomen met Rijkswaterstaat (voor rijkswegen) of de desbetreffende provincie (voor provinciale wegen). Op de websites van RWS en de provincies staan de contactgegevens.

Voor werkzaamheden langs kleinere wegen is meestal geen toestemming nodig, maar het kan raadzaam zijn om de plaatselijke politie in te lichten.

Hieronder staat een aantal aanwijzingen ten aanzien van de veiligheid:

- zorg voor toestemming wanneer dat nodig is;
- gebruik signalerende / reflecterende veiligheidskleding;
- als je gebruik maakt van een rugzak, zorg dat deze eveneens signalerend / reflecterend is (of bevestig er een reflecterend hesje omheen);
- kies voor je werkperioden de verkeersluwe uren;
- probeer zo ver mogelijk van de weg te blijven en kom niet op het asfalt;
- werk tegen de verkeersstroom in;
- het is mogelijk dat je aanwezigheid in de berm dieren opschrikt die de weg op vluchten. Dat kan risicoverhogend zijn;
- houd er rekening mee dat sommige bestuurders het leuk vinden om bewust zo dicht mogelijk langs je te rijden.

4.4 Werkzaamheden op bouwplaatsen

Het gaat hier om vaak grote bouwplaatsen die van tijdelijke aard zijn. Deze kunnen min of meer besloten zijn, zoals bouwplaatsen voor gebouwen, viaducten, bruggen en sluizen. Er zijn ook tijdelijke en aanzienlijk grotere bouwplaatsen in open gebieden, zoals voor de aanleg van wegen, watergangen of leidingen in de grond.

Veldwerkzaamheden op dergelijke bouwplaatsen dienen vooraf te zijn geregeld met de opdrachtgever/projectleider. Bij grote bedrijven zal de opdrachtgever je daarvoor verwijzen naar de VGM-medewerker (veiligheid, gezondheid en milieu). Deze geeft instructie hoe je ten aanzien van deze aspecten je werk moet uitvoeren. Het gaat dan bijvoorbeeld om registratie en identificatie (paspoort), meldplicht bij aankomst en vertrek, het gebruik van PBM (paragraaf 3.6) en andere voorwaarden. Je kan ook verplicht worden gesteld om in het bezit te zijn van een geldig VCA-diploma (paragraaf 6.2), om een extra veiligheidsinstructie te volgen en er aanpassingen nodig zijn aan je PBM (paragraaf 3.6), zoals vonkvrije kleding of andere kleuren voor jas en helm.

In de industrie kunnen aanvullende veiligheidseisen gelden. Dit kunnen algemene eisen zijn, zoals VCA-VOL en NOGEPA, maar ook bedrijfsspecifieke eisen. Informeer van tevoren hiernaar, want die eisen kunnen ook voor jou gelden.

Gedrag op de bouwplaats

In verband met de veiligheid zijn op bouwplaatsen de volgende adviezen van belang:

- Volg de veiligheidsinstructies van de opdrachtgever / projectleider op, inclusief gebruik van je PBM (paragraaf 3.6).

- Zeker wanneer je werk verscheidene bezoeken inhoudt, is het raadzaam om de namen en telefoonnummers vast te leggen van de personen die voor jou relevant zijn. Dat zijn bv. de projectleider en de veiligheidsman / -vrouw. Zet die gegevens in je telefoon en zorg ervoor dat zij jouw nummer hebben.
- Bij elk bezoek aan de bouwplaats meld je je bij aankomst bij de hoofdaannemer / locatiemanager. Je legt uit wat je gaat doen en welke locaties je wilt bezoeken. Vraag naar de namen van de werkleiders op de plaatsen waar je je werk wil gaan uitvoeren. Geef aan wanneer je weer vertrekt en meld je bij vertrek af.
- Spreek met werkleider en andere werknemers die op de plaatsen aanwezig zijn waar jij je werk moet uitvoeren, want ook zij moeten weten dat er een bezoeker is en wat hij / zij daar komt doen.
- Kom niet te dicht bij graafmachines, want deze hebben veel bewegingsruimte nodig. Door de vaak grote draaicirkel kun je gemakkelijk worden geraakt.
- Loop niet zomaar langs graafmachines / hijskranen / vrachtwagens. Blijf eerst staan en zorg dat je oogcontact krijgt met de machinist / chauffeur. Deze mensen willen graag weten wat er om hen heen gebeurt, zeker omdat vanuit hun cabine vaak weinig van de omgeving is te zien.
- Klim niet zonder uitdrukkelijke toestemming op ladders en steigers.
- Vraag of het toegestaan is om te fotograferen (in verband met risico's door elektrostatische ladingen).

4.5 Werkzaamheden in stedelijk gebied

De belangrijkste veiligheidsaspecten bij veldwerk in stedelijk gebied hebben te maken met verkeer en sociale aspecten (zie paragraaf 4.6).

Aandacht voor verkeer is altijd nodig, maar bij veldwerk in steden moet je je uiteraard ook concentreren op je werk. Zo kan het gebeuren dat je intensief luisterend naar je batdetector vergeet om op langsrijdende weggebruikers te letten. Dan is een aanrijding gauw gebeurd. Wanneer je lopend waarnemingen verricht, leer je dan aan om altijd te stoppen wanneer je een weg of fietspad kruist.

4.6 Werkzaamheden in sociaal onveilige situaties

Er zijn helaas wijken en parken in Nederland waar de situatie in sociaal opzicht niet veilig is. Je kunt te maken krijgen met (sexuele) intimidatie of agressie. Dat betekent dat je je moet voorbereiden om je eigen veiligheid te garanderen.

Het werk door twee (mannelijke) personen uitvoeren is een eerste maatregel, maar die hoeft niet altijd afdoende zijn. Meld je bijvoorbeeld ook bij de politie, zodat zij ervan op de hoogte zijn en eventueel vormen van ondersteuning kunnen bieden (zoals een aanpassing van hun surveillancewerk). Wellicht is ook een vorm van begeleiding door een buurtwerker mogelijk. Zorg dat je over de telefoonnummers beschikt van de betreffende personen en dat 112 snel oproepbaar is.

Er zijn apparaatjes te koop die na inschakelen een hard geluid geven. Dat kan helpen bij agressieve confrontaties.

4.7 Werkzaamheden in natuurgebieden

In natuurgebieden komen (vooral op werkdagen) relatief weinig mensen. Zeker wanneer je buiten de paden komt, is dan de kans klein dat je wordt opgemerkt. Daardoor kan je ervan

uitgaan dat bij een calamiteit alleen hulp ingeroepen kan worden door gebruik te maken van je telefoon. Bovendien heb je een exacte omschrijving nodig van de locatie waar je je bevindt. Informeer de terreinbeheerder en vraag naar eventuele beperkingen van je telefoonbereik. Zorg dat collega's weten waar je bent, zodat zij hulpverleners kunnen helpen om je te vinden.

Houd er rekening mee dat het gebruik van een auto binnen natuurgebieden veel beperkingen heeft, want je kunt daarmee niet overal komen. Stel je dus in op veel loopwerk, waardoor je bij een verstuurde enkel (of erger) een serieus probleem kunt hebben.

In natuurgebieden kunnen bepaalde weersomstandigheden risicoverhogend zijn. Bij storm kan je met vallende takken te maken krijgen, bij ijzel met vallend ijs, bij droogte is grotere kans op brand.

In natuurgebieden met grote grazers kun je dieren tegenkomen die gevaar opleveren, zoals runderen (vooral wanneer zij jongen hebben). Houd minstens 25 m afstand. Langs de begrenzingen van het gebied liggen veeroosters. Houd rekening met uitglijden en de kans op misstappen en beknelling. Op de site www.ark.eu is informatie te vinden over risico's van grote grazers.

In natuurgebieden zijn ook andere gebruikers, zoals ruiters en mountainbikers. Bij het kruisen van hun paden kunnen botsingen plaatsvinden.

Veldwerk in natuurgebieden verhoogt de kans dat je in aanraking komt met teken en de eikenprocessierups (paragraaf 3.4).

Gebruik de checklist voor overige veiligheidsaspecten. Kijk in hoofdstuk 3 voor de risico's die samenhangen met veldwerk op bepaalde locaties, zoals werk langs het water. Houd er rekening mee dat je extra risico's loopt als je in je eentje en ver van de bewoonde wereld aan het werk bent.

Wanneer je 's nachts in natuurgebied moet zijn (zoals in bossen), is het raadzaam om je route overdag te verkennen.

4.8 Werkzaamheden binnen en rondom gebouwen

Informeer vooraf bij de eigenaar / gebruiker / projectleider / uitvoerder naar de bouwkundige staat en eventuele risico's van het betreden van het pand. Vraag eventueel bouwtekeningen op. Bij de eerste keer dat je het pand betreedt, kan het handig zijn om dat samen met de verantwoordelijke van het pand te doen.

Let op de volgende aspecten:

- **Lamp**
Ga geen gebouwen in wanneer je niet beschikt over een krachtige lamp. Anders zie je niet waar je loopt en is het niet goed mogelijk om losliggende rommel, wankel constructies en onzekere looproutes te vermijden. Een lamp op je voorhoofd kan een goede hulp zijn, maar een krachtigere lamp in je hand helpt beter.
- **Helm**
Gebruik een helm die je behoedt voor te harde aanrakingen met bijvoorbeeld (schuine) plafondbalken.
- **Handschoenen**
In oude gebouwen heb je te maken met ruw hout en steen, splinters, gebroken glas en andere scherpe zaken, zoals spijkers. Zelfs relatief dunne werkhandschoenen geven je al veel bescherming.

- **Werkschoenen**

Gebruik veiligheidsschoeisel. Deze stevige werkschoenen of werklaarzen geven ondersteuning van je enkels en hebben een sterke zool. Dat verkleint de kans op verzwikkingen bij het lopen op ongelijke oppervlakken en vloeren met losse rommel. De zool voorkomt spijkers in je voet.

- **Ladder**

Bij gebruik van een ladder (tot werkhoogte van 2,5m boven de grond) moet deze veilig staan, nl. in een hoek van 75 graden. Gebruik de volgende handigheid daarvoor: je moet de ladder met naar voren gestrekte armen kunnen vastpakken, terwijl je met een rechte rug staat en met de neuzen van je schoenen tegen de onderzijde van de ladder. Zorg voor een betrouwbare ondergrond voor de poten van de ladder, waardoor deze niet kunnen verschuiven. Zorg ook voor een goede steun van de bovenzijde van de ladder, waardoor de bovenzijde niet kan verschuiven. Zet de ladder eventueel vast, zoals met een touw aan de bovenzijde. Het gebruik van telescopische (uitschuifbare) ladders wordt afgeraden. Want de vergrendeling van de ronde buizen is niet altijd betrouwbaar en door vuil kan het in- en uitschuiven moeizaam tot onmogelijk zijn.

- **Hoogwerker**

Wanneer bij (sloop)werkzaamheden een hoogwerker beschikbaar is, kan dat een veel betere methode voor hoogtewerk zijn dan het gebruik van een ladder. Het kan zinvol zijn om reeds in het offertestadium naar die mogelijkheid te vragen. Bespreek dan ook dat een medewerker van de opdrachtgever mee naar boven gaat en dat de verantwoordelijkheid ten aanzien van de veiligheid bij de uitvoerder ligt.

- **Zolder**

Zolders hebben niet altijd een dragende vloer. Vaak moet je over de gordingen lopen, waarvoor goed zicht (lamp!) en een goede bewegingscoördinatie essentieel zijn. Gebruik handschoenen, waardoor je veiliger je steunpunten kunt vastpakken en gebruik een helm. Bedenk altijd dat tussen de gordingen waarschijnlijk onvoldoende ondersteuning zit om je gewicht te kunnen dragen. Let altijd op openingen waar je doorheen kunt vallen. Houd rekening met de aanwezigheid van wespen.

- **Asbest**

Vraag naar besmettingsgevaar, maar zorg er ook voor dat je het zelf kunt herkennen. Als een pand gesloopt of gerenoveerd wordt, dan heeft de uitvoerder kennis daarvan. Waak ervoor dat je niet in een omgeving komt met asbest in de lucht. Het is een dermate belangrijk veiligheidsrisico dat je moet kunnen besluiten om een besmette bouwplaats niet te betreden. Indien nodig dient de wetgeving ten aanzien van asbest te worden geraadpleegd (Arbowet, paragraaf 6.1).

- **Afgesloten ruimtes.**

Het betreden van afgesloten ruimtes is altijd risicodragend. Dat geldt uiteraard wanneer daarbij ook gevaarlijke gassen aanwezig kunnen zijn. Ga dus nooit in een gierkelder of een riool, ook niet wanneer iemand anders toezicht houdt. Bedwelmende gassen werken snel en ook voor een eventuele redder zijn deze levensgevaarlijk. Voor dergelijke situaties zijn speciale hulpmiddelen essentieel, zoals een persluchtapparaat en volgelaatsmasker. Dat is werk voor specialisten (kennis, apparatuur, verzekering).

4.9 Werkzaamheden aan bomen

Voor het relatief lage klimwerk kun je gebruik maken van een ladder. In paragraaf 4.8 is beschreven hoe dat veilig kan. Let erop dat er extra risico bestaat door de ongelijke en onvaste ondergrond en de niet-rechte delen waartegen de ladder staat. Voer dit werk uit met twee personen, waarbij een van de twee aan de voet van de ladder blijft staan. Gebruik stevige schoenen en handschoenen. Hijs met een touw je werktuigen pas omhoog wanneer je (boven aan de ladder) daaraan toe bent.

Er zijn verschillende wetten en richtlijnen opgesteld rondom het werken op grotere hoogten. Deze zijn te vinden op www.arboportaal.nl (website van het ministerie van Sociale zaken en werkgelegenheid).

Laat het hogere klimwerk over aan specialisten. Zij hebben daar ervaring mee en beschikken over de juiste hulpmiddelen. Bovendien zijn zij verzekerd.

4.10 Werkzaamheden op industrieel terrein

Voor toegang tot industriële terreinen / bedrijfsterreinen is toestemming nodig. Daaraan zullen voorwaarden zijn gekoppeld, zoals identificatie en voorwaarden ten aanzien van de veiligheid. Deze zijn afhankelijk van het bedrijf en de locaties die je binnen het bedrijf wilt bezoeken. Zie daarvoor ook paragraaf 4.4.

Ga in ieder geval ervan uit dat je PBM (paragraaf 3.6) in orde is. Vraag naar de veiligheidsvoorwaarden en volg ze op. Het kan zijn dat verplicht wordt gesteld om een VCA-diploma te hebben (zie hoofdstuk 6), een aparte veiligheidsinstructie te volgen en wordt eventueel je PBM aangepast (zoals vonkvrije kleding en andere kleuren voor jas en helm).

Soms verplicht een bedrijf je tevens om deel te nemen aan een aanvullende voorlichting, waarbij je op de hoogte wordt gesteld van de specifieke omstandigheden op de werklocaties. Het gaat dan bijvoorbeeld om veilige looproutes, verboden gebiedsdelen, alarmnummers (telefoon), alarmsignalen en verzamelplaatsen.

VCA

Zie paragraaf 6.2.

Toegang tot de werklocatie

In de regel zal je alleen tot het werkgebied worden toegelaten wanneer je je meldt bij de uitvoerder. Je moet daarbij kunnen aantonen dat je voldaan hebt aan de veiligheidsvoorwaarden ten aanzien van PBM (paragraaf 3.6), VCA en eventuele overige zaken.

Je gedrag op de bouwplaats

In de paragrafen 4.4, 4.8 en 4.10 is beschreven waarop je moet letten wanneer je op een locatie komt waar bouwwerkzaamheden of andere werkzaamheden plaatsvinden.

5. Veiligheid gerelateerd aan werkzaamheden

1. Nachtwerk
2. Werken op hoogte: zie paragraaf 4.8 en 4.9
3. Inventarisatie vanuit een voertuig
4. Elektrovisserij
5. Werkzaamheden op en langs het water: zie paragraaf 4.1
6. Grondboringen

5.1 Nachtwerk

Nachtwerk wordt uitgevoerd voor het waarnemen van bijvoorbeeld vleermuizen. Nachtwerk kan gepaard gaan met extra risico's omdat 's nachts het zicht minder goed is en eventuele hulp kan slechter bereikbaar zijn. Tevens kan sprake zijn van sociale onveiligheid. Daarom is het belangrijk om van tevoren goed in te schatten welke risico's je loopt. Wanneer dat uitvoerbaar is, kan het zeer handig zijn om overdag de locaties te verkennen waar je 's nachts moet zijn.

Voer de werkzaamheden met twee personen uit als dat veiliger is. Houd contact met elkaar. Zorg ervoor dat collega's, de opdrachtgever, de terreinbeheerder, de bewoners en eventueel de politie op de hoogte zijn van je aanwezigheid. Werk je alleen, spreek dan tevens met een huisgenoot of anderen af dat je na afloop laat weten dat je veilig thuisgekomen bent.

5.2 Werken op hoogte

Zie paragraaf 4.8 en 4.9

5.3 Inventarisatie vanuit een voertuig

Bij het inventariseren vanuit een voertuig moet in de eerste plaats rekening gehouden worden met de verkeersveiligheid. Werk met twee personen, zodat de bestuurder zijn volle aandacht bij het verkeer heeft. Zorg voor een veilige stopplaats en beoordeel dit tijdig, zodat je niet vol in de remmen hoeft en kans loopt op een aanrijding van achter. Goede navigatieapparatuur of passend kaartmateriaal helpen hierbij.

De wegbeheerder heeft regels voor het gebruik van de vluchtstrook. Er mag in principe niet gestopt worden op de vluchtstrook, tenzij hierover met de wegbeheerder afspraken zijn gemaakt. Zie ook paragraaf 4.3.

5.4 Elektrovisserij

Bij elektrovisserij worden vissen door stroomstoten verdoofd, waarna ze gemakkelijk te vangen zijn, gedetermineerd worden en daarna levend weer worden teruggezet. Het kan alleen worden toegepast in zoet water. Elektrovisserij is een risicodragende methode, doordat er gebruik wordt gemaakt van een relatief grote elektrische spanning.

Het is niet veilig om elektrovisserij uit te voeren zonder de cursus daarvoor met succes te hebben afgerond. In die cursus zijn veiligheidsaspecten en voorwaarden voor de uitvoering opgenomen. Bovendien moeten de uitvoerenden kunnen reanimeren.

Cursus en certificering

Het is ongewenst dat de veiligheidsvoorwaarden voor elektrovisserij een apart leven gaan leiden, bv door deze op te nemen in veiligheidsprotocollen van het NGB. Om deze redenen stelt het NGB dat de NGB-leden ervoor verantwoordelijk zijn dat hun veldwerkers alleen van elektrovisserij gebruik maken, wanneer zij daarvoor een cursus hebben gevolgd en over een certificaat daarvan beschikken.

Voor het volgen van de cursus elektrovisserij wordt verwezen naar instanties die een dergelijke cursus verzorgen. Dat is (bijvoorbeeld) Sportvisserij Nederland in Bilthoven. De adresgegevens daarvan zijn:

Sportvisserij Nederland
Leyenseweg 115, 3721 BC Bilthoven
T 030 - 605 84 00
F 030 - 603 98 74

Werkwijze

Elektrovisserij wordt uitgevoerd met draagbare apparatuur (voorzien van een accu) of met een groter apparaat, namelijk een gemotoriseerde generator. In beide gevallen kan je vanuit een boot of lopend door het water vissen vangen met een vangnet aan een steel. Het is daarbij noodzakelijk om een rubber waadpak te dragen, dat voldoende elektrische isolatie biedt. Houd tijdens het vissen andere personen en dieren minimaal 25 m van de apparatuur/schepnet verwijderd. Gebruik gehoorbescherming, zeker wanneer je langdurig dicht bij de generator staat.

Twee personen

Elektrovisserij moet altijd door twee personen worden uitgevoerd. Beiden hebben de cursus elektrovisserij gevolgd en beiden moeten kunnen reanimeren. Het is tevens noodzakelijk dat beiden goed in staat zijn om de gebruikte vervoersmiddelen te besturen (boot en auto) voor het geval dat de ander iets overkomt.

Er is een duidelijke taakverdeling (Wie bedient de pedaal? Kunnen beiden bij de noodstop?) en er is afgesproken wie waarop let. Indien een aggregaat op een boot niet voorzien is van een automatische beveiliging, dan dient een derde, de veiligheidsman, aanwezig te zijn.

Door elektrocutie kunnen hartproblemen ontstaan. Het wordt daarom sterk aangeraden om over een AED te kunnen beschikken. Beide personen dienen deze apparatuur te kunnen bedienen. De AED moet regelmatig worden onderhouden en voorzien zijn van een volle accu.

Goedgekeurde visapparatuur

Het is voor de veiligheid van groot belang dat de apparatuur voor elektrovisserij goed functioneert. Daarom moet een onderzoeksbureau dat elektrovisserij toepast regelmatig

onderhouds- en reparatiebeurten laten uitvoeren. Zeker de kwetsbare delen moeten regelmatig worden gecontroleerd, zoals de kabelverbindingen en schakelaars. Er zijn in Nederland verscheidene bedrijven die een dergelijke keuring kunnen uitvoeren en het ligt voor de hand om met een dergelijk (gecertificeerd) bedrijf een onderhoudscontract af te sluiten.

NB. Voor oudere apparaten zoals de DEKA zijn (nog) geen CE-keurmerken beschikbaar en kunnen dus strikt genomen ook niet goedgekeurd worden. De verantwoordelijkheid voor de veiligheid berust echter wel bij de werkgever.

Vervoer

Voor vervoer van apparatuur voor elektrovisserij is een auto nodig. Zeker voor de vaak zware onderdelen is het van groot belang dat deze in de auto goed worden vastgezet. Bij plotse bewegingen en zeker bij botsingen kunnen losse componenten gevaarlijke objecten zijn.

Wanneer een stroomaggregaat vanaf de auto naar de boot moet (en terug), kan dat ook met twee personen een zware klus zijn. Bij struikelen, en zeker wanneer je daardoor het apparaat op je voet of been krijgt, is botbreuk niet ondenkbaar. Het vervoer kan het veiligst plaatsvinden met een kar. Bedenk dat het tillen en manoeuvreren van zware objecten allerlei risico's inhoudt, zoals spierblessures, ontvellingen, beknelling en ander leed.

5.5 Werkzaamheden op en langs het water

De risico's bij werk op en langs het water zijn beschreven in paragraaf 4.1.

5.6 Grondboringen

Bij grondboringen moet je meestal beschikken over een auto met veel materieel. Je moet daarmee de betreffende locaties kunnen bereiken en als dat niet lukt, moet je zijn voorbereid op veel loopwerk. Dat stelt niet alleen eisen aan je kleding, maar ook aan veilige schoenen en veilige looproutes. Bij het boren bestaan bovendien (veiligheids)risico's door eventuele ingegraven buizen en leidingen.

Vervoer

Het is van groot belang dat in de auto alle onderdelen voor het boorwerk goed worden vastgezet. Bij plotse bewegingen en zeker bij botsingen kunnen losliggende (metalen) objecten gevaar opleveren.

Klic

Boringen zullen de ondergrond beroeren en dat kan veel problemen opleveren bij eventueel aanwezige leidingen en buizen. Uiteraard kan ook de veiligheid in het geding zijn, zoals bij leidingen waar elektrische spanning op staat. Je moet dus reeds in het offertestadium zekerheid hebben of binnen het onderzoeksgebied leidingen en buizen liggen. Je maakt dan gebruik van het KLIC (Kabels en Leidingen Informatie Centrum, Kadaster).

Wet- en regelgeving t.a.v. grondwerkzaamheden

Boringen voor bijvoorbeeld peilbuizen worden door de wetgever beschouwd als graafwerkzaamheden en de term voor de uitvoerder is 'grondroerder'. Je bent al grondroerder wanneer je handmatig of mechanisch tot meer dan 0,5 m diep graaft of boort. Aan dergelijke werkzaamheden zijn wettelijke verplichtingen gebonden.

Sinds 2008 is het wettelijk verplicht om melding te maken van elke mechanische graaf- of grondbeweging. Deze verplichting is vastgelegd in de WION (Wet Informatie-uitwisseling

Ondergrondse Netten, ofwel de grondroerdersregeling). Op overtredingen van de WION kunnen sancties volgen, waaronder boetes. Het Kadaster is de in de wet genoemde Dienst die belast is met het beheer van het informatiesysteem dat de gebiedsinformatie verstrekt. Agentschap Telecom houdt toezicht op de WION.

Een melding moet minstens twintig werkdagen voor aanvang van het werk worden ingediend. Het Kadaster verstrekt binnen twee werkdagen na de melding de gegevens over ondergrondse kabels en leidingen. Starten met het werk mag niet voor er een melding gedaan is. Het is verplicht om het kaartmateriaal dat het Kadaster levert, op de graaflocatie aanwezig te hebben.

6. Wet- en regelgeving t.a.v. veilig werken

- 6.1 Arbeidsomstandighedenwet
- 6.2 Veiligheidscertificaten
- 6.3 Risico-inventarisatie en -evaluatie

In dit Achtergronddocument wordt niet uitvoerig ingegaan op de wet- en regelgeving. Er zijn wel korte beschrijvingen van bovenstaande drie onderwerpen opgenomen in de paragrafen 6.1, 6.2 en 6.3. Nadere informatie is in te zien op de website <http://www.arboportaal.nl> van het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid.

6.1 Arbeidsomstandighedenwet

Werkgevers zijn verplicht een arbobeleid te voeren, zodat werknemers veilig en gezond kunnen werken. De overheid stelt vast in welke mate werknemers en ZZP-ers moeten worden beschermd. Dit is vastgelegd in de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet).

De Arbowet bevat de algemene rechten en plichten voor werkgevers en werknemers. De Arbowet is uitgewerkt in het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit). Van de 400 voorschriften in het Arbobesluit vloeit 90% rechtstreeks voort uit EG-richtlijnen en door Nederland ondertekende ILO-verdragen. De Arbeidsomstandighedenregeling (Arboregeling) bestaat uit praktische voorschriften. De Arboregeling volgt de structuur van het Arbobesluit. Ook de opdrachtgever heeft hier onder bepaalde omstandigheden een taak.

Veel voorkomende thema's waarvoor duidelijke regelgeving voor bestaat, zijn:

- **Bedrijfshulpverlening**
De Arbowet schrijft onder andere voor dat elke werkgever verplicht is bedrijfshulpverlening (BHV) te organiseren. In kleine bedrijven kan een werkgever zelf de BHV'er zijn. De Arbowet schrijft niet voor hoe de werkgever de bedrijfshulpverlening moet regelen. Hij moet in ieder geval rekening houden met de grootte van het bedrijf en de risico's die er zijn.
- **Inrichting van werkplaatsen/werkplekken**
 - algemene aspecten van het bedrijfsgebouw, zoals orde en netheid, onderhoud, controle en keuring;
 - voorzieningen in noodsituaties, zoals blusmiddelen, vluchtwegen en nooduitgangen;
 - inrichtingseisen voor werkruimten, bewegingsruimten en werken op hoogte;
 - pauzeruimten en andere voorzieningen, zoals kleedruimte, wasruimte en doucheruimte.
- **Fysieke belasting en beeldschermwerk**
 - leveren van kracht, zoals tillen, duwen, trekken, vasthouden, ondersteunen en dragen
 - werkhouding, zoals ongunstige lichaamshoudingen, staan en zitten
 - repeterende bewegingen
 - trillingen, zowel hand-armtrillingen als lichaamstrillingen
 - beeldschermwerk en zittend kantoorwerk
 - baliewerk.
- **Ongewenst gedrag en werkdruk**
 - agressie en geweld;
 - seksuele intimidatie, pesten en discriminatie;
 - werkdruk.

- **Werk- en rusttijden**
 - werk- en rusttijden in de praktijk;
 - bijzondere regels werk- en rusttijden voor jongeren en zwangeren.
- **Gevaarlijke stoffen**
 - aanwezigheid en risico's gevaarlijke stoffen, zoals asbest
 - beoordeling van kans op blootstelling, VeiligheidsInformatieBladen (VIB) en gevarenetiketten
 - beheersing blootstelling volgens bronaanpak
 - opslag
 - werken in besloten ruimten
 - biologische agentia
 - nanodeeltjes
- **Machineveiligheid**
 - CE-markering;
 - Beveiligingen, veiligheidsvoorzieningen, noodstopvoorzieningen;
 - Onderhoud en keuring arbeidsmiddelen;
 - Voorlichting en instructie gebruik arbeidsmiddelen;
- **Persoonlijke beschermingsmiddelen en veiligheids- en gezondheidssignalering**
- **Arbozorg en organisatie van de arbeid**

6.2 Veiligheidscertificaten

Voor een aantal producten, werkzaamheden en systemen die werknemers in gevaar kunnen brengen, is een certificaat wettelijk verplicht. Arbo-certificaten zijn wettelijk voorgeschreven certificaten die een relatie hebben met arbeidsveiligheid en -gezondheid. Deze certificaten zijn gebaseerd op de Arbeidsomstandighedenwet of de Warenwet en vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van SZW. Er zijn verschillende soorten certificaten voor producten, personen en systemen.

- Voor **duikarbeid** geldt wettelijk dat de duiker in het bezit moet zijn van een certificaat. Er zijn twee certificaten. Het A-certificaat geeft de bevoegdheid tot duiken met SCUBA. Het A-certificaat is bedoeld voor lichte werkzaamheden tot maximaal 30 meter, bijvoorbeeld in aquariums, zwembaden en waterwingebieden. Het B-certificaat geeft de bevoegdheid tot het verrichten van alle duikwerkzaamheden tot 50 meter in de binnenwateren en op zee.
- De afkorting **VCA** betekent Veiligheidschecklist Aannemers. VCA is geen wettelijke regeling, maar biedt vaak een concrete en praktische invulling van wettelijke regelingen of vult deze aan. Zo voldoet een VCA- gecertificeerde aannemer bijvoorbeeld aantoonbaar aan een aantal verplichtingen uit de Arbowet. Het VCA-systeem kent verscheidene persoongebonden certificeringen, waaronder B-VCA (basis). Een opdrachtgever kan eisen dat de medewerkers van een ecologisch adviesbureau die op de bouwplaats komen, een B-VCA-diploma hebben. De cursus daarvoor is na betaling beschikbaar via internet. De studie kost ca. 1 dag en gedurende het gehele jaar is op veel locaties in Nederland gelegenheid om onder toezicht het examen af te leggen (meerkeuzentoets). Het VCA-certificaat is tien jaar geldig.

6.3 Risico-inventarisatie en -evaluatie

Taak-risicoanalyse (TRA)

Elke werkgever is verplicht een RI&E op te stellen: Risico-Inventarisatie en -Evaluatie (RI&E). Deze beschrijft de risico's voor de veiligheid en gezondheid op de werkplek. Ook staat hierin welke maatregelen een werkgever neemt om deze risico's te verminderen.

Bedrijven stellen de RI&E zelf op. De grootte van het bedrijf bepaalt meestal hoe dat gebeurt. Werknemers moeten de risico-inventarisatie van hun bedrijf kunnen inzien. Op de website www.rie.nl is veel informatie beschikbaar.

Bedrijven met meer dan 25 werknemers hebben een preventiemedewerker in dienst, die de RI&E opstelt. Een gecertificeerde arbodeskundige toetst de RI&E en het plan van aanpak dat erbij hoort. De arbodeskundige is bij voorkeur een interne medewerker, die goed bekend is met de situatie binnen het bedrijf. Kleine bedrijven (minder dan 25 werknemers) hoeven de risico-inventarisatie en –evaluatie niet te laten beoordelen door een arbodeskundige. Voorwaarde is wel dat zij gebruikmaken van een erkend RI&E-instrument uit hun branche.

Werkgevers die voor maximaal 40 uur per week personeel in dienst hebben, hoeven geen RI&E op te stellen. Zij kunnen gebruikmaken van de Checklist Gezondheidsrisico's.

Naast de risico's legt de werkgever in de RI&E vast welke maatregelen hij neemt om de risico's zo klein mogelijk te maken. Deze maatregelen staan in een plan van aanpak. De ondernemingsraad moet hiermee instemmen. In het plan van aanpak staat:

- welke verbeteringen de werkgever gaat doorvoeren;
- welke verbeteringen het belangrijkste zijn;
- wanneer ze afgerond moeten zijn;
- wie voor de uitvoering verantwoordelijk is.